

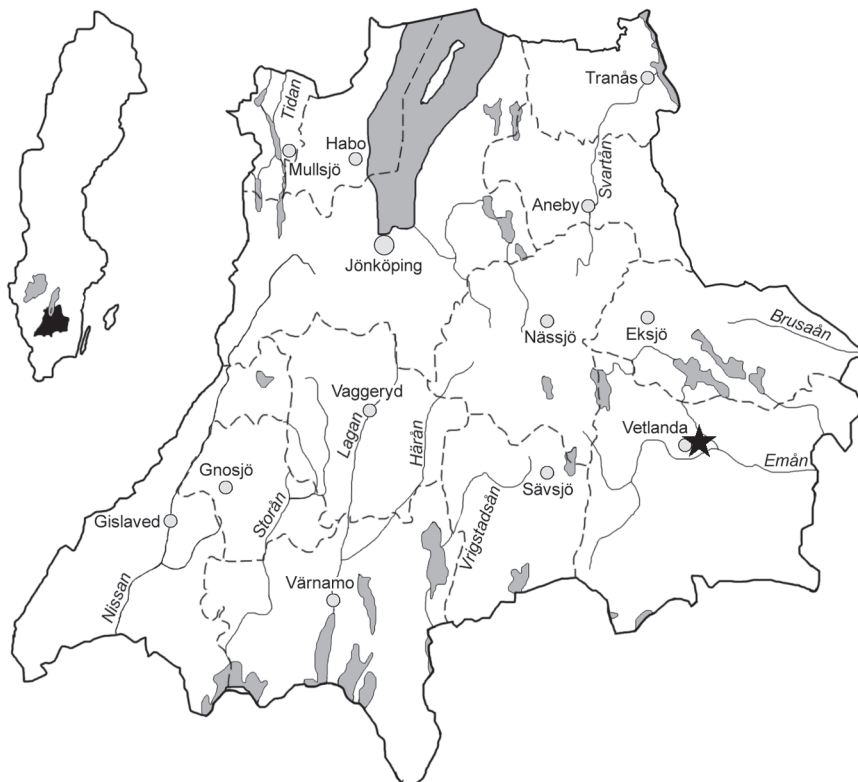
Gettinge 6:5

Arkeologisk utredning inför planerad bergtäkt, Vetlanda
socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län

Gettinge 6:5

Arkeologisk utredning inför planerad bergtäkt, Vetlanda socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Jan Borg
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

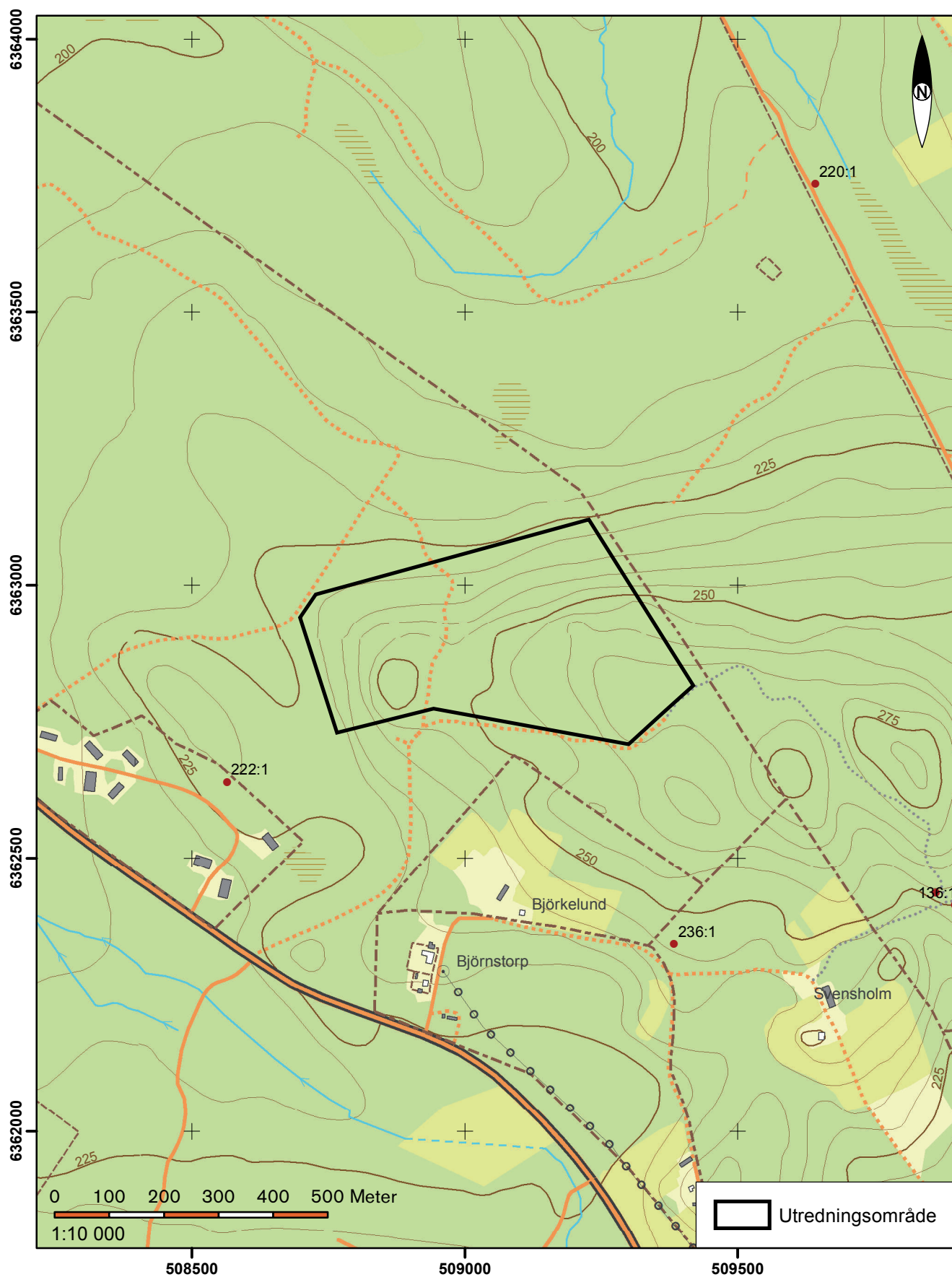
Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2014

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi och kulturmiljö.....	5
Resultat.....	5
Kart- och arkivstudie.....	5
Inventeringen.....	8
Sammanfattning.....	9
Åtgärdsförslag.....	10
Administrativa uppgifter.....	11
Referenser.....	12
Arkiv.....	12
Kartunderlag.....	12

FIGUR 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 63F 6aS. Skala 1:10 000.

Inledning

Inför planerna på ny bergtäkt inom fastigheten Gettinge 6:5 i Vetlanda socken och kommun, har Jönköpings läns museum våren 2014 utfört en arkeologisk utredning etapp 1 i enlighet med länsstyrelsens beslut. Ytan som har berörts av utredning består i dagsläget till största delen av skogsmark och är nästan 20 ha stort.

Beställare av uppdraget var Geopro AB. Kart- och arkivstudien har utförts av Ådel V Franzén och fält- och rapportansvarig var Jan Borg, båda antikvarier vid Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Målsättningen med utredningen har varit att klargöra lämningsbilden inom definierat område och resultatet är avsett att fungera som ett planerings- och beslutsunderlag inför den fortsatta hanteringen av ärendet.

För att uppnå målet har en kart- och arkivstudie genomförts och därefter en fältinventering.

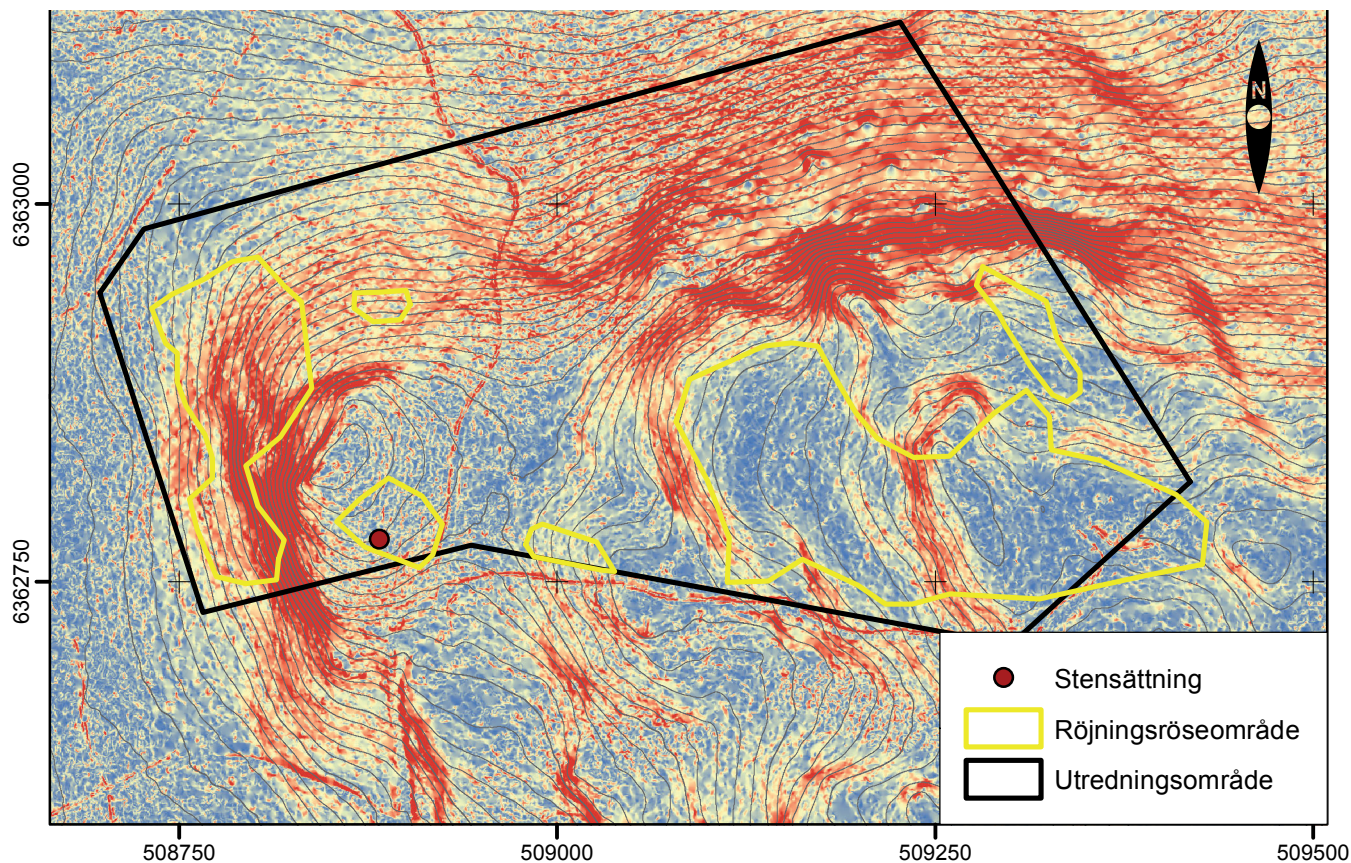
Topografi och kulturmiljö

Utredningsområdet ligger ca 3 km sydöst om Vetlanda och drygt 1,5 km öster om Emån. Det karaktäriseras av ett kuperat skogslandskap som är beläget på nordvästsluttningen av en större höjd, ca 225-265 m ö h. Kunskapsläget om fornlämningsbilden i närområdet är dåligt och endast ett fåtal lämningar finns registrerade i närområdet till den planerade bergtäkten. Dessa utgörs enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS) i huvudsak av sentida bebyggelselämningar, RAÄ-nr Vetlanda 135:1, 136:1, 220:1, 221:1, 223:1, 224:1 och Alseda 236:1. Utöver dessa så finns även två runda stensättningar registrerade, Vetlanda RAÄ 135:1-2, ca en kilometer nordöst om utredningsområdet.

Resultat

Kart- och arkivstudie

Upplanda karteras för första gången för den geometriska jordeboken år 1645. Denna karta redovisar dock ingen utmark, varför kartan inte används vid analysen. År 1745 karteras Upplanda av Peter Duker. Kartan syftar framför allt till att redogöra för byns utmark och hagmark och har lite fokus på inägomarken. Utredningsområdet är då beläget dels i en beteshage vid namn Bråthultet, dels i en oxhage som är tillhörig Upplanda Hansagård och slutligen i Upplanda utmark. Intill den omslutande utmarkshägnaden sticker små hägnadssymboler iväg någon centimeter in i utmarken för att

FIGUR 2. Utredningsområde och påträffade lämningar mot bakgrundskarta som bygger på Lantmäteriets laserdata. Skala 1:5 000.

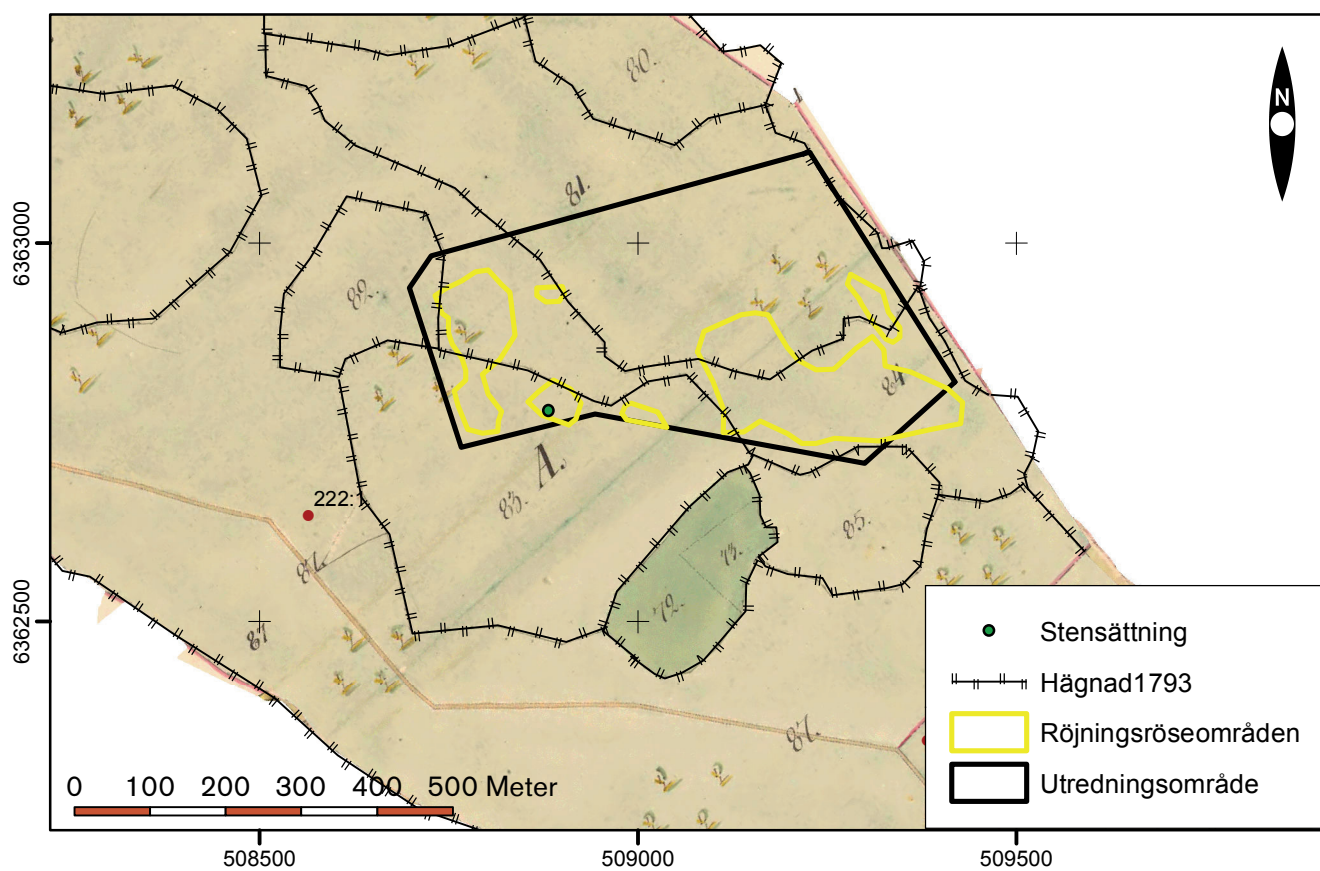
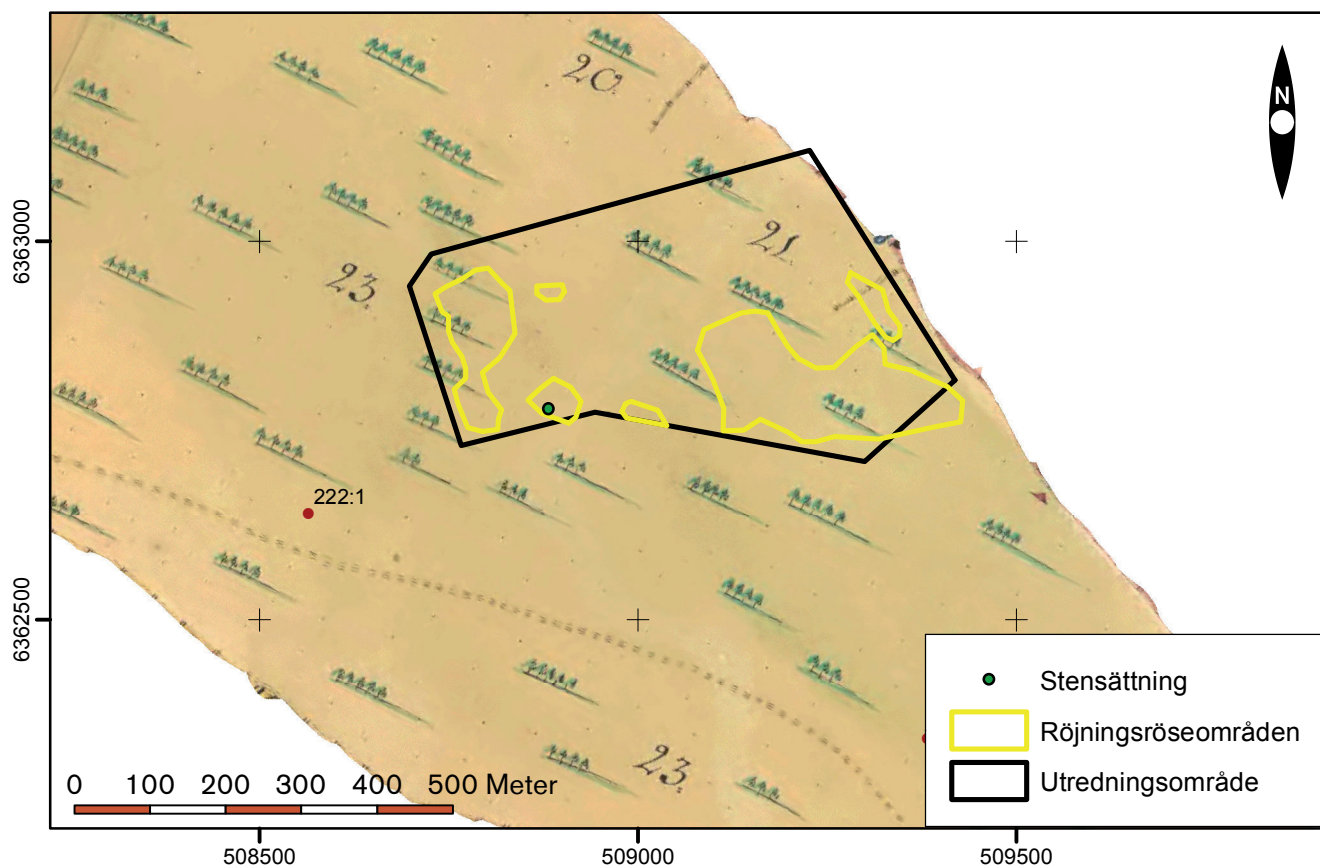
FIGUR 3. Utredningsområde och påträffade lämningar mot bakgrund av bearbetat utdrag ur avmätningen av Upplanda från 1745. Fornlämningen RAÅ 222:1 på kartan är torpet Heråsen. Skala 1:10 000.

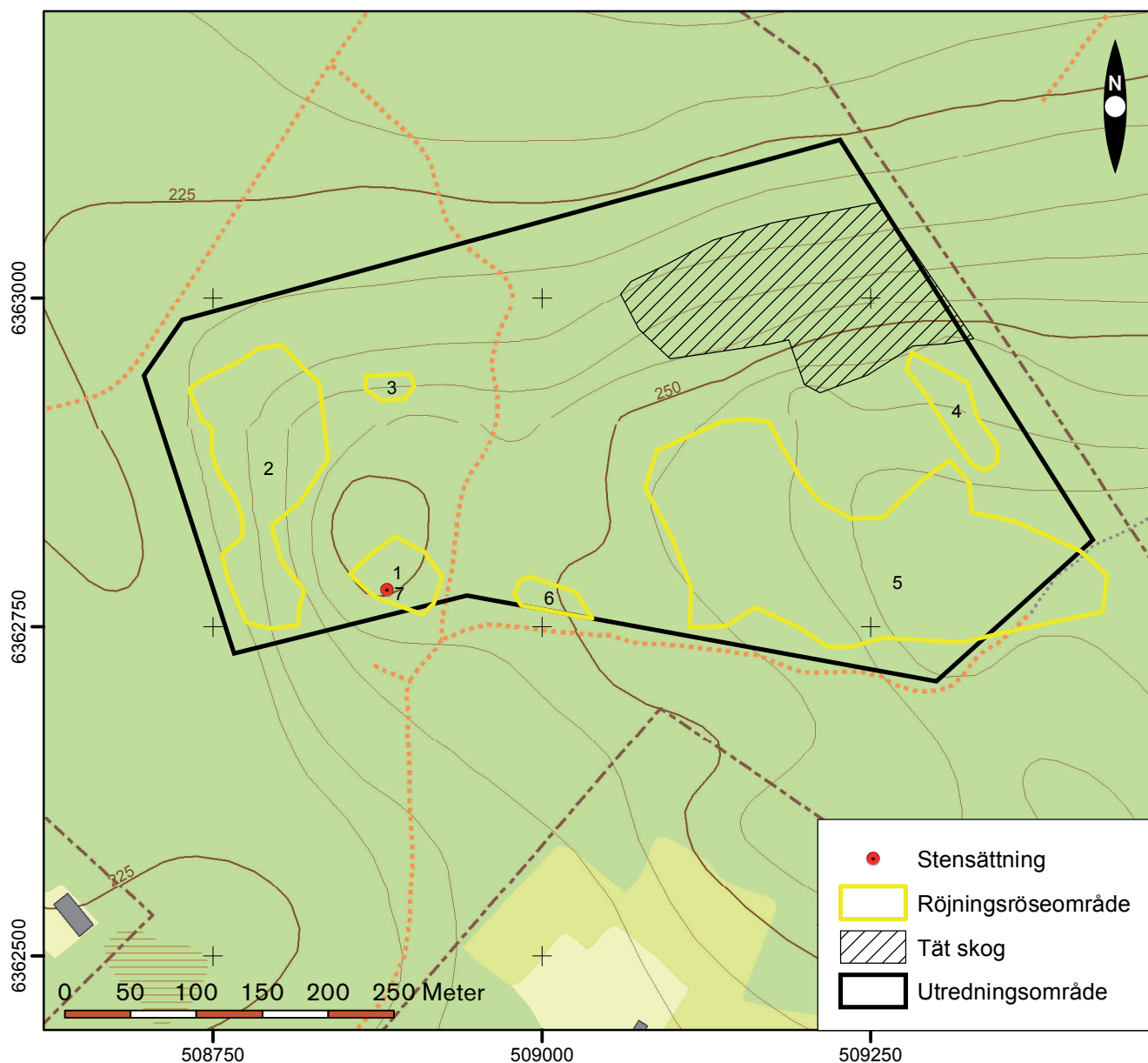
FIGUR 4. Utredningsområde och påträffade lämningar mot bakgrund av bearbetat utdrag ur storskifteskartan från 1793. Skala 1:10 000.

visa hur området är indelat i hagar. Dessa hägnader är dock inte utritade i hela sin utsträckning. Namnet Bråthultet kan vara bebyggelseindikerande, men kan lika väl beteckna en svedja eller ett område där man på annat sätt brutit upp en tillfällig åker.

I storskifteskartan från 1793 är hägnaderna utritade. Utredningsområdet är uppdelad mellan två hagar, Gamla- eller Oxhagen och Samfällda Hästhagen. Även begränsade delar av ägorna till torpet Heråsen och torpet eller hagen Tjurahult finns inom utredningsområdets västra och södra del. Hästhagen går som en fägata eller övrig färdselväg från gränsen mot Getinge, över Upplanda skog- och hagmark och vidare över gränsen mot Flugeby utmark. Området är således både hagmark och vägstäckning. Det är inte troligt att man tagit upp åker och lagt upp röjningsrösen under den tid området fungerat som förbindelselänk mellan Getinge och Flugeby över Upplanda. Den fossila åkermarken inom hästhagen bör således ha tillkommit före ca 1790.

Generalstabskartan redovisar ett antal torp belägna 150 till drygt 400 meter väster och söder om utredningsområdet. Möjligen kan det västra torpets, Heråsen, odlingsmark ha gått en bit in i utredningsområdets västligaste del.

FIGUR 5. Utdrag ur ekonomiska kartans med påträffade lämningar. Skala 1:10 000.

Bråthultet och Tjurahult kan vara bebyggelseindikerande och kan utgöra namnreminescenser av försvunna gårdar eller torp i området. Vidare kan torpet Heråsens odlingsmark ha gått en bit in i utredningsområdets västra del.

Inventeringen

Vid inventeringen gicks hela området över förutom ett mindre område i utredningsområdets nordöstra del. Anledningen till att området undantogs är att tät, ung granskog gör det omöjligt att se något där. Men då området ligger i en brant norrslutning förefaller det inte troligt att det ska finnas någon eller några lämningar där.

Inom utredningsområdet påträffades flera områden med fossil åkermark i form av röjningsrösen. Röjningsrösen bedömdes utgöra

Objekt nr /Karta	Lämningsstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Kommentar
Id 1	Fossil åker, röjningsröseområde	Röjningsröseområde ca 60 x 45 m (NV-SO), bestående av ca 6-10 röjningsrösen, runda till oregelbundna ca 1,5-3 m i diam, 0,2-0,4 m h av huvudsak 0,2-0,4 m st stenar, ställvis större.	Fornlämning	Ligger i mycket svårinventerat område varför antal och utbredning får anses som osäkert.
Id 2	Fossil åker, röjningsröseområde	Röjningsröseområde ca 200 x 20-100 m (N-S), bestående av ca 40 röjningsrösen, ställvis blandad karaktär, runda till oregelbundna ca 2-5 m i diam, 0,2-0,4 m h av i huvudsak 0,1-0,5 m st stenar, ställvis större.	Fornlämning	I V-sluttning
Id 3	Fossil åker, röjningsröseområde	Röjningsröseområde ca 25 x 20 m (Ö-V), bestående av ca 5 röjningsrösen, ställvis blandad karaktär, runda till oregelbundna ca 2-4 m i diam, 0,1-0,2 m h av i huvudsak 0,1-0,4 m st stenar, ställvis större.	Fornlämning	Mycket fällda träd och ris på marken, kan därför finnas fler rösen i området
Id 4	Fossil åker, röjningsröseområde	Röjningsröseområde ca 100 x 20 m (NV-SÖ), bestående av ca 7-10 röjningsrösen, ställvis blandad karaktär, runda till oregelbundna ca 3-4 m i diam, 0,1-0,3 m h av i huvudsak 0,1-0,4 m st stenar, ställvis större och i vissa fall intill jordfasta block.	Fornlämning	.
Id 5	Fossil åker, röjningsröseområde	Röjningsröseområde ca 350 x 50-150 m (Ö-V), bestående av ca 70 röjningsrösen, ställvis blandad karaktär, runda till oregelbundna ca 4-6 m i diam, 0,3-0,5 m h av i huvudsak 0,2-0,4 m st stenar.	Fornlämning	.
Id 6	Fossil åker, röjningsröseområde	Röjningsröseområde ca 50 x 20 m (Ö-V), bestående av ca 5 röjningsrösen, ställvis blandad karaktär, runda till oregelbundna ca 3-4 m i diam, 0,2-0,3 m h av i huvudsak 0,2-0,6 m st stenar.	Fornlämning	Ej avgränsat åt S
Id 7	Grav?	Stensättning, rund ca 6 m i diam och 0,2-0,6 m h. Avviker från kringliggande röjningsrösen. Troligen grav.	Fornlämning	Övertorvad. Körskada i Ö. I grav 4 stubbar/rotvältor.

sex separata områden, två större och fyra mindre. Ett av dem, Id 5, ligger på två avsatser i en sluttning och mellan dessa avsattser är ett något brantare parti. I branten finns inga röjningsrösen så den blir en korridor i nordsydlig riktning genom området. Även om denna korridor är bredare än tjugo m och röjningsrösen därför borde bilda två områden så har jag valt att registrera rösen som ett område då rösen på de båda avsatserna utgörs av liknande rösen.

I utredningsområdets västra del hittades även vad som bedöms vara en grav. Stensättningen ligger något neddragen från höjdens högsta punkt i en sydsluttning. Den är kraftigt övertorvad i kanterna varför både dess storlek och form är svår att bedömma. Men troligtvis är den rund och ca 6 m i diameter. Form och storlek har fastställts genom sondning med geospjut.

FIGUR 6. Tabell över nypåträffade fornlämningar.

Sammanfattning

Inför planerna på ny bergtäkt inom fastigheten Gettinge 6:5 i Vetlanda socken och kommun, har Jönköpings läns museum våren 2014 utfört en arkeologisk utredning etapp 1 i form av kart- och arkivanalys samt fältinventering. Ytan som har berörts av utredning består i dagsläget till största delen av skogsmark och är nästan 20 ha stort.

Vid inventeringen påträffades sex områden med fossil åkermark i form av röjningsröseområden. Utifrån dess karaktärer och utifrån kartstudien så bedöms de uppfylla kriterierna för att klassificeras som fornlämningar. I utredningsområdet sydvästra del påträffades också vad som bedöms vara en grav, närmare bestämt en förhistorisk stensättning. Även denna bör ges fornlämningsstatus.

Beställare av uppdraget var Geopro AB. Kart- och arkivstudien har utförts av Ådel V Franzén och fält- och rapportansvarig var Jan Borg, båda antikvarier vid Jönköpings läns museum.

Åtgärdsförslag

Jönköpings läns museum anser att den fossila åkermarken och stensättningen ska förundersökas om planerna på att exploatera området kvarstår.

Länsmuseet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslagen.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-2041-2014
 Länsstyrelsens beslutsdatum: 2014-04-10
 Jönköpings läns museums dnr: 97/2014
 Beställare: GeoPro AB
 Rapport- och fältansvarig: Jan Borg
 Fältpersonal: Jan Borg och Moa Lorentzon
 Fältarbetsid: 2014-04-24–2014-04-25
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Vetlanda kommun
 Socken: Vetlanda socken
 Fastighetsbeteckning: Gettinge 6:5
 Belägenhet: Ekonomiska kartans blad 63F6aS
 Koordinater: x6362910 y509070
 Koordinatsystem: SWEREF 99 TM
 Undersökningsyta: 19,4 ha
 Fornlämningsnummer: -
 Fornlämningstyp: Fossil åker och stensättning
 Tidsperiod: -
 Negativ nr: -
 Fynd nr: -
 Tidigare undersökningar: -

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. Jönköping.

Kartunderlag

E123-55:e4, 14-16, 26. Upplanda, geometrisk avmätning, 1645, Johan Larsson Groth.

E123-55:1 Upplanda 1-5, avmätning, 1745, Peter Duker

E123-55:2 Upplanda 1-5, storskifte, 1793, Magnus Justus Ek.

Generalstabskartans blad J243-28-1, 1876.

Arkeologisk rapport 2014:29
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM